

VEDEŽ

CASOPIS

za šolsko mladost.

Tečaj III. V četrtek 3. prosenca (januarja) 1850. **List 1.**

Kam in kje?

Kam derži na desno césta?
Kam derži na levo pót?
Mož povejte mi po skušnji?
Kje se lože ognem zmót?"

„Pot, ki vidiš jo na pravo,
Te prinese v mesta kras,
Ki derži na levo stéza,
Te pripelje v revno vas.““

„Če namériš jo na mesto,
Kras zidovja najdeš hiš,
Če se pa na vás oberneš,
Pa nasprotno vse dobiš.““

„Kam tedaj naj se obernem?
Al se v mesto naj podám?
Ali naj nad vás jo mahnem?
Srečo boljšo kjé imam?“

„Kar v vélikem je mestu
V vasi v malem to imaš,
Tako v mestu češ živeti,
Kakor tudi v vasi znaš.““

„To je vse na tem ležeče,
Kakor se obnašal boš;
To sim skusil, to ti rečem,
To ti svétjem skušen mož.““

M. Valjavec.

Božja roka ali nevarno kopanje v Nilu.

(Povést.)

Bilo je popoldne nekega poletnega dneva, ko je barkica jadrila po lahno tekočej vodi širokega Nila, naj imenitnejše reke v Egiptu. Nil je čudapolna reka, ki vsako leto vso dolino preplavi, kjer potem mnogo rodovitne zemlje ostaja, kamor pozneje različna semena vsejajo, ter se brez velikega truda obilnega ploda nadjati smejo. Še dan današnji je Egipt žitnica za mnoge dežele, v katerih je le malokaj zelenega viditi. Ljudje vodo tudi v višje kraje napelju-

jejo, pognojijo tako zemljo, in si z umetnostjo in s trdom prostovoljni dar narave ali nature v svojo korist množijo.

Doba, v katero naša prigodba spada, je bila ta, ko je Nil — pa mirno v svojem koritu tekel, in ko se je že zlato bilje po dolini v polnem klasju naklanjalo. V barki so bili popotniki iz Evrope z nekterimi udi fancozkega poslanstva. — Vlada vsake država ima pri drugih vladah in po večjih primorskih mestih zastran občinskih zadev svoje namestnike, kateri v njenim imenu pravice svojih državljanov, postavim: tergovcev, popotnikov . . . . . branijo. Tako nadomestuje v Egiptu tudi naše avstrijsko cesarstvo Slovenec, g. Lavrin iz Lipave na Krajskem, ki je „konzul“ to je prvi med udi avstrijskega poslanstva.

Barka počasi plava po mirnej planjavi, popotniki pa si ogledujejo krasne okolice, in se z veseljem o pretresovanju čudesnih dežel, ktere so že bili obhodili, tudi od svoje premile domovine pomenkovajo, kar je posebno poslancem prav všeč bilo, kateri že dolgo niso vidili svojih domačih dolin, domačih navad, svojih — predragih rojakov. Poslednjič reče neki mladeneč izmed popotnikov, da hoče do brega in nazaj k barki plavati, da bode vsaj svojim znancem v domovini znal povedati, da se je v Nilu kopal, kjer je naj nevarneje zavoljo krokodilov. Krokodili so našim kušarjem spodobni. Samo da so veliko večji. Dorašeni so z repom vred po trideset čevljev dolgi, imajo kratke noge, da skoro po zemlji lazijo, plošaste čeljusti in dve versti prav ostrih zob. Živé v vodi in na suhem. Veliki celega človeka požrejo. Všasi se jočejo kot malo dete, in pograbiijo človeka, ki misli revčku na pomoč prihiteti. *)

Popotniki mladencu nevarnost odkrijejo, ter mu svetujejo, svoj pogum za vgodnejše čase ohraniti. On pa, kar reče, ne poreče, se sleče in plane v vodo. Prijatli pazljivo za njim gledajo. Ko se že bregu pri-

*) V Ljubljanskej znamenitnici ali muzeumu vidiš lahko dva mervta krokodila starega in mladega, ktera je naš zgoraj imenovani rojak, gospod Lavrin, iz Egipta poslal.

bližava, zagledajo na enkrat krokodilovo glavo nekoliko čevljev za njim. Enoglasno mu nevarnost razodenejo. Mladeneč z vsimi močmi h kraju hiti. Le malo stopajev za njim ga strasna zver nasleduje, ko je že na suho prisopihal. Obrežje je bilo visoko, z germovjem obraseno. On dalje hiti, ter se ne upa nazaj ozreti, da ne zamudi ne trenutka. Kar mu kot blisk naglo nasproti skoči ris (tiger), ki je za germom tičal in s praznim želodcem kake zveri čakal. Mladeneč se mu srečno odmakne, ris pa pred krokodila skoči, kateri ga ročno popade, zagrizne in se ž njim v vodo verne. — Vse to se je, ko bi mignil, zversilo. — Mladeneč pa viditi svojo srečo, pade na kolena in hoče Boga zahvaliti. Ali ginjenja ne more ne besedice izustiti. Le milo se razjoče v hvaležnost do Boga za tako čudno oetje, dokler barka ne privesla do njega, in ga v svoje varno naročje vzame. — Se vé, da ni nikoli pozabil dneva na Nilovem bregu v Egiptu, in sivi starček še se je vselej razjoka pripovedovaje svojo srečno nesrečo.

Radoslav.

Plačilo nehvaležnosti in hudodelstva.

(Resnična zgodba.)

Zares velika pregreha je nehvaležnost že sama na sebi, in nespametna žival dostikrat umnega, prebrisanega človeka v tem osramoti. Tu in tam se najde dete, katero je toliko neprecenljivih dobrot iz rok svojih skerbnihi, za njegovo dobro vnetih starišev prijelo, ktere so si sami pritergali in z velikim trudom pridobili, katero pa sveto vez in vse razmere proti njim razdere. Ne manjka se tacih, kateri teh dobrot ne le ne zabijo, temuč jih clo z nehvalo povračujejo, starišem poslednje ure življenja grené in jih zarano pod zemljo spravijo, kateri pa tudi pravični kazni nikdar ne odidejo. Priča tega nam je sledeča prigodba:

V Kelnu je kraljeval svoje dni častiti Zmagomir, kateri se je s svojimi sovražniki zares pogumno bojeval, pravico terdil in svoje kraljestvo pred sovražnimi napadi junško branil. Pripeti se pa, da mu na borišu ptuj vojak

koleno s sulico prebôde. Odslej ni mogel nič več svojega berzega konjiča jahati, in tudi ne s svojimi zvestimi v bran zoper protivnike se podati. Imel je edinega sina, kterega je kot punčico v očesu ljubil in v viteških krepostih skerbno uril. Sin je imel po očetovi smerti vladati. Pa misel, da vtegne oče sivih las dočakati, ga mu pristudi. Hotel je gospodariti; pa oče mu je na poti. Kaj stori! Ko je oče nekega dne po kosilu zadremal, ga brezbožni sin vmori. Pa kmalo ga je pravična osodo dohitela. Rad bi bil frankovskega kralja, s katerim sta si bila v rodu, za-se pridobil, ter mu nektere zaklade in dragine v dar ponudi, in ga povabi, da naj si jih pride sam izbrat. Kralj pošlje zastran tega poročnike, in ko se morivec pripogne in z vsim bogato obložene shrambe razkazuje, mu eden izmed poslancev po králjevi zapovdi glavo razdvoji. Divjaška, pa njegovemu hudodelstvu primerna kazen. J. M.

Škerjanec.

(Basen.)

Ko je že zernje rumenelo in bogati klasi se pripogovati začeli, pravi škerjanec svojim še negodnim mladim: „Kmalò bo žetev, in mi se moramo boljše preskerbeti. Zato pazite, kaj bo gospodar govoril, kedar bo sad ogledoval, in povejte mi, ko od vodice nazaj pridem.“ Stari škerjanec zleti. Med tim pride gospodar s svojim sinom žita gledat. „Poglej moj sin, reče, žito je že zrelo, pokaj odlašamo, ga požeti? Pojdi naglo k našim prijatlom, in prosi jih, da jutri zjutraj pridejo in nam žeti pomagajo.“

Ko stari škerjanec zopet pride, ferfetajo mladi s perutničicami, nevarnost naznaniti. „Mirujte, otroci, odgovori stari; prijatli ne hrepené ravno po delu, z eno besedo, jutri ne bodo želi. Le tudi drugi pot dobro popazite, kaj da bode gospodar govoril.“

Ponavadno zleti drugi dan zopet k vodi. Solnce že pripeka, in gospodar, ki je že tako dolgo zastónj prijatlov

čakal, reče zadnjič svojemu sinu: „To so pravi polži naši prijatli! ali morebiti ne pridejo? Teči rajše k svojem svakom in stricem, da nam jutri rano pomagat pridejo.“

Ko stari zopet pride, mlade novi in hujši strah spreletuje. „Zdaj je, pivkajo, po svake in strice poslal. — Oj oče, hitite in vmaknite nas, drugači nas bodo vjeli!“

„Svaki in strici, odgovori stari, nas tudi ne bodo še pregnali! Ni sile.“

In zares, ko tretje jutro nastane, ni svakov ne stricев.

Zdaj je gospodar nevoljen, pokliče sina in reče: „To je pa vendar od sile; nihče se naj na druge ne zanaša! Pojdi, prinesi dva serpa, sebi enega, meni enega. Sama se hočeva dela lotiti, drugači nam zernje izpade, če dalje stoji.“ Ko škerjanec to zasliši, reče: „Zdaj, otroci, ni več čakati. — Zdaj bo resnica!“ Nato zleti v bližnji, še zeleni ječmen.

Ta basen uči: Kar le moreš stori sam, ne zanašaj se na druge.

Poslovenil Ant. Navratil.

Od ognja.

Ogenj, goreča stvar, spi v mnogoterih rečeh, se zbudi, vname in začne goret.

Ogenj vnemeš na solcu, ako s steklenim (glažovatom) očalom solčnih žarkov nabereš, jih na gobo ali tudi na suho sukno, platno i. t. d. napelješ. Ogenj tudi narediš, če dve suhe poleni — les ob les — dolgo in z močjo dergneš. Ogenj v lesu spi. Ako les ob les dergneš, ga zbudiš. Marsikdo vtegne po nevarnosti ali drugači v take okolišine priti, da si ne bode mogel ognja ne vkresati, ne s pomočjo solca narediti. Če ima dva suha dobro velika kosa lesa, naj ne obupa. Mokra kerma ali merva se sama vžge, če se prav suha ne spravi. Nekakšen skriven ogenj ima žganje. Samo se vžge v pijancu, ki ga preveč pije. Močno žganje se vname, in gori tudi s plemenom, ako kako gorečo reč pritakneš.

Tudi človek ima poseben ogenj v svojem životu, ki

toliko dalje živi, kolikor manj ga človek s hudo, premočno pijačo ne poliva, kolikor manj je jezi in razuzdanosti podveržen. Človek po navadi dalje živi, ki je bolj merzle kot preognjene kervi.

Ogenj je ena naj večjih dobrot božjih. Pri njem kuhamo živež, topimo železo, srebro in zlato, nam daje luč po noči in toploto po zimi. Nam pa tudi premoženje v pepel spremeni, ako ga skerbno ne varujemo, in ognja varnih pohištev ne napravimo. Vsak tedaj, ki si hoče hišo postaviti, naj si priterga, kjer koli je moč, da bo le hiša zidana, z opeko (cegлом) pokrita, in dimnike izpod strehe izpeljane imela. Lesene, s slamo pokrite hiše brez dimnikov, ali le s takimi, ki so pod streho napeljani, so zastonj ognja kaj nevarne.

Kako lesica rake lovi.

Lesica je lakomna na rake. Da jih pa dobi, zvito ravna. Vsede se tik vode, kjer rake čuti, in spusti globoko v vodo svoj rep. Raki, ki prilezejo, se lahko poprijemljejo, ker mislijo kaj hrane dobiti. S čim (kakor hitro) lesica to začuti, naglo rep iz vode potegne in, se masti z revnimi raki.

Kako lesica čebelam med otemlje.

Tudi se rada lesica nad med spravi. Če v lozi (hosti) na kakem drevesu čebele zapazi, se bliža luknji, iz katere in v katero letajo, ritoma. Čebele jo napadejo, in se na njen rep in kožo posedejo. Kedar misli, da se jih je dosti nabralo, naglo na tla hiti, in se valja po zemlji in bije z repom ob tla, dokler vse zmečka in tako pomori. Enako ravnanje ponavlja, da vse čebele na svoj rep privabi in osmert. Nato se meda polasti, ki ga zdaj lahko dobi.

Mlado leto na Koroško-slovenskem.

Koroški Slovenci imajo to navado: Na mlado leto,

kedar ljudje iz cerkve pridejo, in hočejo v hišo stopiti, se prisloni tisti, ki je doma za varha ostal, znotraj na vrata, rekoč: Rešite se novega leta, rešite se novega leta!

Ako hoče pred vrati stoječi v hišo priti, mora kaj kratkočasnega povedati, kar mu ravno na misel pride. Ponavadno se vsaki že na potu za to pripravi. Tako je vsaj na Zili. (Kolo 1842.)

Očenaš po slovensko, ilirsko in rusovsko.

<i>Po slovensko.</i>	<i>Po ilirsko.</i>	<i>Po rusovsko.</i>
Oče naš, kateri si v nebesih.	Otče nas, koji jesi na nebesih.	Otče naš, iže jesi na nebesih.
Posvečeno bodi tvoje ime.	Sveti se ime tvoje.	Da svetise ime tvoje.
Pridi k nam tvoje kraljestvo.	Pridi kraljestvo tvoje.	Da pridet zarstvije tvoje.
Zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih, tako na zemlji.	Budi volja tvoja, kako na nebu, tako i na zemlji.	Da budet volja tvoja, jako na nebesi, i na zemli.
Daj nam danes naš vsakdanji kruh.	Kruh vsakdanji daj nam danas.	Hlěb naš nasuščij dažd nam dnes.
Odpusti nam naše dolge.	I odpusti nam duge naše.	I ostavi nam dolge naše.
Kakor tudi mi odpuščamo našim dolžnikom.	Kako i mi odpustimo dužnikom našim.	Jako i mi ostavljam dolžnikom našim.
Ne vpelji nas v skušnjavo.	Ne uvedi nas u napast.	I ne vvedi nas v iskušenje.
Temuč nas reši vsega hudega. Amen.	Nego izbavi nas iza zla. Amen.	No izbavi nas ot lukavago. Amen.

Kratkočasnica.

Neki hlapec je svojega za smert bolnega gospodarja, vedno s prošnjo nadlegoval, da bi se v svojej zadnjaj volji tudi njega spomnil. Bolnik se tega že naveliča in reče: Se bodem že tudi tebe spomnil, le tiho bodi. Kmalo potem da gospodar svojo zadnjo voljo spisati in vmerje. Hlapec komaj čaka, da bi zadnjo voljo njegovega mert-

vega gospodarja prebrali. Prosi, da bi smel tudi on pričujoč biti. Mu dovolijo. Razpečatijo in beró. Hlapec poslušá -- poslušá -- že je mislil, da njegov gospodar ne bode mož beseda. Kar zasliši poslednjič besede: Moj hlapec Lipe Vsebirad me je tako dolgo s prošnjo na dlegoval, se tudi njega v svojej zadnjeji volji spomniti, dokler mu nisim tega obljubil. To obljubo hočem tudi spomniti in pristavim h koncu, da ne sme moj neslani hlapec Lipe Vsebirad ne stvarice mojega premoženja dobiti.

Smešnica.

Dva učenca sta v eni izbi skup stanovala. Eden je bil tak zapravljivec, da ga ni imel skoraj nikoli cvenka v žepu. Vender je vsak večer ko je spat šel, svoje hlače skerbeno pod zglavje spravljal. Zavzet ga enkrat njegov prijatelj vpraša, zakaj da tako dela. Odgovori mu: „Tatov se sramujem, kateri bi jih, ko bi prišli, prazne našli.“ „Kaj, tega se pa ne sramuješ, pravi uni, ko bi mislili, da še hlače nimaš?“

Slovensko-ilirski slovník.

A.	B.
<i>Abeceda</i> (abc), abeceda (abc).	<i>Baba</i> , baba.
<i>Aboten</i> (<i>neumen</i>), bedast.	<i>Babica</i> , babica.
<i>Ajda</i> , hajda.	<i>Bahati</i> , hvastati.
<i>Ako</i> , ako.	<i>Bahač</i> , hvastalac.
<i>Ali</i> , ali, ili, iliti.	<i>Bahačica</i> , hvastalica.
<i>Ampak</i> , nego.	<i>Bahanje</i> , hvastanje.
<i>Angel</i> *), angjéo, - gjela.	<i>Baharija</i> , hvasta.
<i>Angelsk</i> , angjelski.	<i>Bahašk</i> , hvastav.
<i>Apnar</i> , japnar, vapnar, krečar.	<i>Bajta</i> , kolèba, koliba.
<i>Apno</i> , japno, vapno, kreč.	<i>Baker</i> (kotloviná), bakar.
<i>Apostel</i> , apostol.	<i>Bakla</i> , bakla, mašala.
<i>Avša</i> , búdalo.	<i>Bakren</i> , bakren.

*) Staroslovansko pisanje kaže, da je bolj prav pisati „angel“ kot „angelj.“